

Krydsbestøvninger, materialeforelskelse og genfortryllelse:

Når kunstmuseers undervisning virker ind i unges relationer og handlerum

I denne artikel vil vi berøre nogle af de metoder, vi udviklede i forbindelse med projektet *Kunstkraft* – National strategi for unges trivsel, et samarbejde mellem fem kunstmuseer. Projektet skulle undersøge, om og hvordan museernes læringsrum kan bidrage positivt til unges trivselsbestræbelser, og blev fulgt af forskere fra CeFU (Center For Ungdomsforskning). Vores håb med denne artikel er, at nogle af projektets indsigter måske kan bidrage med inspiration til jer billedkunstlærere og udfolde nye perspektiver i potentialet i at inddrage museet som eksternt

læringsrum i billedkunstundervisningen. Omfanget af projektet og undersøgelserne er dog betydeligt større, end vi kan beskrive i denne artikel. Derfor henviser vi nederst i artiklen til det materiale, CeFU og vi museumsformidlere har udgivet i forlængelse af projektet.

Af Lea Møller, Kunstmuseum Brandts og Ditte Toft Jacobsen, projektleder KUNSTKRAFT, Nivaagaard

Fotos: Kenneth Stjernegaard

Museumsundervisning i udvikling

På Kunstmuseum Brandts og Nivaagaards Malerisamling arbejdede vi med projektets yngste målgruppe; nemlig elever på 11-13 år, der går i 6. klasse. Vi havde ca. 400 elever igennem projektet, og de besøgte museet tre, fire eller fem gange.

Gennem en fælles undersøgelsesoptik undersøgte vi i forløbene, om museumsundervisning kan skabe mulighedsrum for positive forandringer for den enkelte og det fælles. Som det inderste grundstof i undervisningen lå en vekslen mellem de unges oplevelse af museernes

værker og de unges egne skabelsesprocesser. Fra dette udgangspunkt kombinerede vi forskellige elementer som »eksistentiel undren«, »atmosfære«, »kropslig viden«, »sanselighed« og et bredt spektrum af metodiske greb.

6. klasseselever på vej ind i ungdomsliv og perfektionskultur
I Skolebørnsundersøgelsen fra 2022 står der, at de fleste 6. klasseselever trives. Mistrivslen starter hos de lidt ældre i alderen 15-19 år, især piger. Samtidig fastslår rapporten, at man-

ge af disse problemer kan forebygges eller bremses. Rapporten konkretiserer dog desværre ikke, hvordan man forhindrer, at mistrivsel opstår.

Forskning peger på, at: »Unge oplever et krydspres i deres liv, der på den ene side defineres ved acceleration, foranderlighed og omskiftelighed, og på den anden side udstikker forventninger om, at de unge har en sikker fremtidsplan og målrettet bevæger sig gennem uddannelsessystemet. Dette krydspres kan danne afsæt for en perfektionskultur, hvor de unge føler sig utilstrækkelige, pressede og forkerte, og de oplever, at de ikke kan leve op til de forventninger, der er til et nutidigt ungdomsliv« (CeFU 2024).

Kigger vi på 6. klasseselever, ser vi dem i en glidende overgang fra barndommen til ungdomslivet. De udforsker deres identitet med nye inspirationskilder, idealer, fankultur og forbilleder. Nogle børn leger stadig og andre er for længst holdt op-

Det er altså et klassetrin med børn/unge, der stritter i mange retninger og som leder efter deres forbilleder i mange retninger. Nogen orienterer sig med fuldt blus mod nye forbilleder i ungdomslivet, mens andre stadig dyrker barndommens interesser. Der tegner sig nye orienteringspunkter både for den enkelte og for klassens fællesskab.

Vi ønskede at undersøge det krydspres, unge oplever i deres liv med udgangspunkt i en forskningsdefineret forståelse af trivselsbestræbelser, hvor, »... at trivsel og mistrivsel i vid udstrækning produceres kontekstuel, og ikke alene handler om mentale tilstande, men i lige så høj grad er et spørgsmål om, hvordan de kontekster, de unge indgår i, virker ind på deres relationer og handlerum.« (CeFU 2024).

Det var altså museet som kontekst og handlerum for den enkelte og for klassefællesskabet, vi ønskede at undersøge gennem løbende udvikling af nye metoder og rammesættende greb.

Krydsbestøvning i mødet mellem museets værker og egen værksskabelse

Besøgende på et museum bruger i gennemsnit 11 sekunder på et værk. Som en storm mod dette hastværk besluttede vi at forsøge os med et gigantisk benspænd: Vi ville arbejde med udgangspunkt i ét værk gennem hele forløbet på i alt 12-15 timer.

Med værket i centrum for vores planlægning udviklede vi en mangfoldighed af undersøgelsesspor og materialeundersøgelser, der kunne fungere som værkåbnere og invitere eleverne til at interagere med værket. Vi arbejdede for eksempel sammen med en billedkunstner, der kunne åbne værket i relation til sin kunstpraksis. Vi arbejdede med og i naturen, der omgiver museerne. Vi arbejdede i undringsfællesskaber og med en proces, hvor alle tråde først endeligt samlede sig den sidste undervisningsgang.

Gennem alle disse greb efterstræb-

te vi brede deltagelsesmuligheder blandt andet ved at genfortrylle de billedskabende processer og arbejde med krydsbestøvninger, hvor den fortolkende og skabende proces virker sammen og forstærker hinanden. Alt sammen for at undersøge om vi kunne understøtte styrkelse og kvalificering af elevernes egne perspektiver og skabe sprækker i det nulfejls-regime, de unge ser sig som del af. Kunne eleverne opleve en forandringskraft, der kunne skubbe til deres måder at se sig selv i verden?

Vekselvirkninger mellem museets værker og de unges egen værkproduktion

Lad os beskrive et fragment fra et undersøgelses-spor, hvor en klasse er blevet bedt om at skrive et sansedigt til et værk, de selv vælger:

Jeg ser gården. Endelig er jeg hjemme. Jeg kan mærke græsset under mine fødder. Duften af vand rammer mig. Følelsen af vind, der suser gennem træerne. Køerne, der slapper af i solen. Duften af bedstemor der har bagt – jeg har bare lyst til at smide mig i græsset. Følelsen af hjem.

Digtet er skrevet af en elev i 6. klasse. Det er anden gang, klassen er på museet. Før eleverne skal skrive et digt, samles alle foran et værk, de allerede har sanset og oplevet ved hjælp af musik, *slow looking* og fortælling.

Kunstformidleren inviterer hele klassen til i fællesskab at skrive et sansedigt til værket, så de er klædt på til at skrive deres eget bagefter. Et sansedigt hvor de skal inkorporere et minde fra deres eget liv. Bagefter står digtene som udsagn, hvor de unge med deres egne ord inviterer andre til at opleve værket med deres øjne og samtidig deler et minde fra deres eget liv.

Den sanselige tilgang er en rød tråd gennem hele forløbet. Vi forsøger at skabe et læringsrum og et fællesskab, der rækker ind i den individuelle sansning og herfra rækker

Cyanotypi.

hen mod en større deltagelsesmulighed for alle, på tværs af sociale og kulturelle forskelle.

I et andet undersøgelses-spor starter elevernes møde med et maleris landskab med frø og jord i hænderne og en fælles samtale om naturoplevelser, og hvad et landskab kan

være. Først herefter møder eleverne værket i stilhed og vælger hver især et objekt i museets forundringskasse. Kassen indeholder ting og materialer valgt med udgangspunkt i værkets formelle kendetegn. Billedsamtalen begynder på denne måde ved hjælp af objekterne, hvorfra vi går på opdagelse i værkets former, farver, motiv, sanselighed og stemning.

Objekterne starter en dialog, der bliver begyndelsepunkt for at udforske rummets andre værker: Nu skal eleverne selv finde et værk i udstillingerne, som bliver inspiration for deres egen værkproduktion i formidlingsværkstedet. Eleverne laver både individuelle skulpturundersøgelser og skaber i grupper landskaber af rødler, plantedele og frø.

Når eleverne bagefter udstiller deres ler-landskaber som land art i uderummet eller de læser deres digte op for hinanden og/eller udstiller dem på skolen, bliver deres perspektiver på kunsten kvalificeret i *små offentligheder*. (Små offentligheder er et begreb, vi har hentet fra *Når kunst gør en forskel*, 2017, side 63). Kvalificeringen skete i interaktionen mellem eleverne eller i samspil med museumsunderviseren.

Indsigter i kunsten og nye livsperspektiver

Vi oplevede, at sanselige greb (krop), det kreative formgivningsarbejde og objekter som ligeværdige elementer til den sproglige dialog synes at kunne skabe et rum med større deltagelsesmulighed og høst af alles kompetencer. Samspillet mellem værkstederne og elevernes egen værkproduktion, som det udfolder sig i vores undersøgelse, synes at kunne åbne op for en art udvidet billedsamtale: Eleverne høster nye analytiske og sproglige kompetencer og gensidig kvalificering. Der er muligheder for at skabe en kontekst, hvor undring, indsigter i kunsten og nye livsperspektiver kan tegne sig i det fællesskab, der etableres i undervisningen. Det er et mulighedsrum, hvor de unge kan komme i spil på nye måder. Forskerne, som fulgte projektet, beskriver, hvordan forløbene kan rumme en forvandlingskraft, hvor de unges hverdagslivshorisont kan åbne sig på nye måder. Men de beskriver også, hvordan de unges nye erfaringer er vanskelige at overføre til skolen som kontekst i deres hverdagsliv (CeFU 2024 side 30-339).

At genfortrylle de billedskabende processer

Vi vender tilbage til sansedigtene fra før. Eleverne har skrevet deres digte på et værk, som de skabte ved det forrige besøg. Som en visuel hilsen til et værk i udstillingen arbejder elever med farvekombinationer på akvarelpapir ved hjælp af små flakoner fyldt med flydende tusch. Nogle gange bliver papiret så vådt, at processen må begynde forfra på et nyt stykke papir. Eleverne har duppet med servietter og løftet papiret, så farven løber og blander sig. Processen er nem og tilfredsstillende: Et sanseligt eksperiment, hvor alle kan være med, som skaber et resultat, som er sit helt eget og dog del af en helhed. Når det hele er tørt sættes det i passepartout, og eleverne kan så tilføje deres eget digt på den smukke baggrund.

Som vores forsøg skred frem, blev vi opmærksomme på, at en del elever faldt ud af deres flow, når deres færdigheder ikke var udviklet nok til at skabe de præcise visuelle udtryk, som de forestillede sig. Derfor blev det nærmest et benspænd for os at tage alle de redskaber og processer ud, som eleverne kender

fra billedkunstundervisningen i skolen og erstatte dem af nye metoder. Det gjorde vi for at skabe sprækker i nulfejlskulturen og for at udvide definitionen af, hvad et godt resultat er (se Cefu's pointe 7). Vi gik ind med vores materialekendskab og satte rammer for den eksperimenterende proces for at garantere, at alle elever kunne skabe et værk, hvis skønhed kunne overvælde dem.

Vi har i vores tilrettelæggelse og design af elevernes skabelsesprocesser hentet inspiration i udøvende kunstneres praksis, hvor vi både har rakt tilbage i tid og kigget ind i den aktuelle samtidskunst. Gennem fordybelse i et enkelt penselstrøg, en enkelt form, farve eller element i værket har vi forsøgt at rejse ind bag værket og gribe den større kunstneriske undersøgelse som anslag for de unges værkarbejde. Det værk, som var vores udgangspunkt for forløbet, har eleverne undervejs i egne værk-

produktioner arbejdet med på tværs af kunstneriske udtryksformer som skulptur, fotografi, maleri, sprog, performance.

I de særlige rammesætninger af

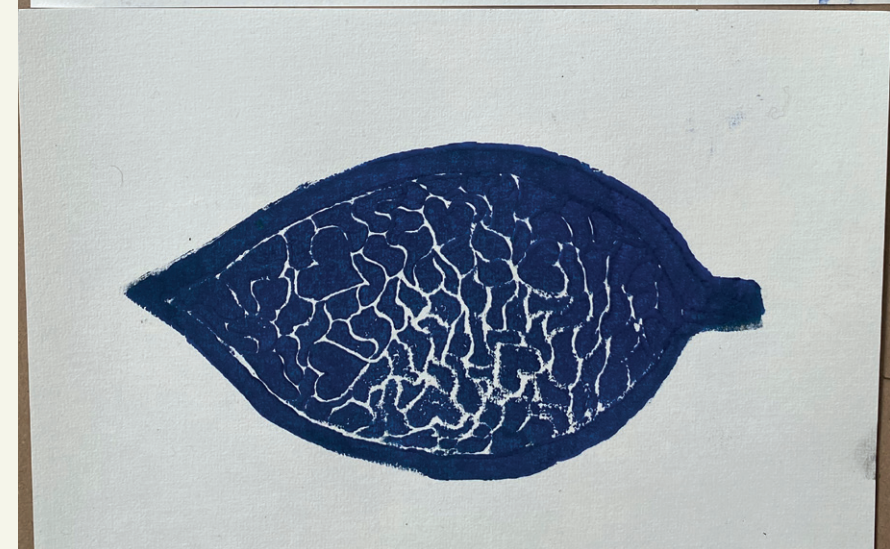
eksperimenterende processer og materialeundersøgelser har vi set, at de unge kan opleve materialeforelskelse og fordybelse, som genfortryller de billedskabende processer. Og trods den styrke, omend let usynlige, rammesætning oplever eleverne stor frihed i deres eget arbejde.

Vi arbejder med at tilrettelægge en langstrakt proces, hvor elevernes værker er del af kunstneriske processer, der senere bliver samlet til en helhed. Vi arbejder med en flydende proces: Hvilke værkelementer kan bæres videre i nye undersøgelser? Hvornår er et værk færdigt?

Processen skal selvfølgelig slutte, og her bruger vi greb som passepapir, små sokler, ophængningsprincipper m.m., der skal samle delene og transformere dem til endelige værker. Indlejret i værkarbejdet ligger på denne måde nogle kuratoriske greb.

De fysiske rammer som bærere af et flerstrengt læringsrum

I projektet har vi været interesseret i museet som en særlig fysisk ramme for læringsrummet. Som tidligere nævnt ligger samspillet mellem værksteder og elevernes egen værkproduktion som en inderste kerne, hvor de fysiske rammer som bygningen, udstillingsrummene og for-

midlingsværkstederne danner en ydre omkreds.

En art rum-undersøgelse har bragt os på opdagelse i museernes nære uderum, overgange og passager fordret af museets arkitektur. Vi har undersøgt trapperummets legende fri-rum og vinduer med udsigt til himlen som perspektiveringer til landskabsmaleriernes himmelskildringer. Vi har brugt uderummet som tematisk rammesætning for arbejdet med landskabs- og naturelementer. Vi har markeret døråbninger som steder for rituelle overgange og sanselig poetisering og lagt guldcirkler som synlige spor af elevernes egne værkvalg i udstillingsrummene.

Ved at stemme de fysiske rammer gennem atmosfæreskabende og

sanselige greb, samt bebo rummene gennem grounding og fysisk leg, oplever vi, at flere unge kan byde ind i det fælles. Rummenes forskellige stemthed kan inddrages aktivt som en didaktisk medspiller i læringsrummet, og som et usynligt ledelsesgreb, der markerer, at det ikke kun er os, der holder rummet, men også rummet der holder os.

Vi tænker, at det er genkendeligt, at forskellige fysiske rammesætninger spiller ind i læringsrummet. Vi har oplevet, at når de fysiske omgivelser tildeles en særlig opmærksomhed, har det potentiale til at skabe et flerstrengt læringsrum, der også i højere grad indskraver kroppen som vidensbærer.

Fælles værk.

Forløbenes

rækkevidde ind i skolen

Vi er i højere grad blevet opmærksomme på, at kunstmuseet ikke er et neutralt rum, der inkluderer alle, men at det fordrer en bevidsthed og særlige greb at gøre museet tilgængeligt på tværs af fysiske, sociale og kulturelle forskelle.

At etablere et trygt fællesskab, der virker ind i de unges relationer og handlerum, kræver vedvarende arbejde fra de voksne, der hele tiden er omkring eleverne. Men måske kan museumsbesøget være som et mikroskop, læreren kigger på klassens sociale dynamikker igennem, for at arbejde videre med det tilbage i klasseværelset. Og måske kan man i billedkunstundervisningen bygge videre på de erfaringer, vi har gjort os om de fysiske rammers betydning, materialeforelskelse og vekselvirkninger mellem værk og værkproduktion i en langstrakt proces, der samles med overraskende greb.

Det er i hvert fald vores store håb, at undersøgelsen bidrager med nye indsigter og inspiration til det store og betydningsfulde arbejde, som skolerne og museerne gennem en længere årrække har bedrevet for at arbejde med unges trivsel. Og måske også derigennem styrke unges involvering i kunst- og museumsfeltet.

Litteratur og kilder

- »Unge, trivsel og kunstmuseer«, Anne Mette W. Nielsen, Niels Ulrik Sørensen, CeFU 2024.
- »Kunstkraft til unge. 5 anbefalinger og din guide til hvordan«
- »Når kunst gør en forskel. Unges deltagelse i kunst- og kulturprojekter som alternativ arena for sociale indsatser«, Anne Mette W Nielsen og Niels Ulrik Sørensen, Aalborg Universitetsforlag 2017.
- »Skolebørnsundersøgelsen 2022. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt skoleelever i 5., 7., og 9. klasse i Danmark«, Statens Institut for Folkesundhed, 2022.